

את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו

את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' (ויקרא יט ל).

את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' (ויקרא כו ב).

ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתותי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיקם לדעת כי אני ה' מקדשכם: ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: (שמות לא יג-יד).

ספרא קדושים פרשתא ג פרק ז סימנים (ז)-(ט)

יכול יהיה בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר: "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו".⁵ אמר שבת משם שמירה, ואמר מקדש משם מורא, יכול יהיה ירא מן המקדש?⁶ תלמוד לומר: "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" - מה שבת לא מן השבת את מתיירא אלא ממי שפיקד על השבת, אף מקדש לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפיקד על המקדש.⁷ אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? תלמוד לומר: "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" - מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם. איזו מורא? לא יכנס להר הבית במקלו ובתרמילו במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא, ובריקקה מקל וחומר.⁸

¹ ראה מספר פסוקים קודם, פסוק ג בפרק יט: "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלהיכם". מפסוק אחרון זה למדו חכמים שאין אדם מחויב במצוות כיבוד אב ואם אם זו מנוגדת למצוות השבת, ולמעשה לכל איסור תורה אחר, כדרשה בגמרא יבמות ה' ע"ב: "דתניא: יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת? תלמוד לומר: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו - כולכם חייבין בכבוד". ואנו נתמקד בכפות המאזניים של השבת והמקדש ששניהם באים מצד כבוד הקב"ה, שניהם: "בכבוד". מה פשר כריכת שתי מצוות אלה בפסוק אחד?

² הפסוק שלנו חוזר בסוף פרשת בהר, ממש מילה ואפשר לשאול מה תוספת לימוד יש לנו מחזרה זו. חלק מהמדרשים (תנחומא בבור בהר ב) דורשים שהשבתות כאן הם השמיטות והדבר הוא אזהרה וקשור לתוכחה שתבוא אח"כ בפרשת בחוקות, ככתוב בויקרא כו ל: "אז תרצה הארץ את שבתיה לל' ימי השמה ואתם ברארץ אביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתיה". ראה גם אזכור המקדש שלושה פסוקים קודם. אך חז"ל במסכת שבת (סט ע"ב) לומדים ממנו פרטי דינים בידיעת מלאכת שבת ו"שבתות" בפסוק הן שבתות בראשית, ואם כך שוב נשאל: מה פשר חזרה זו ומה היא באה ללמדנו?

³ כבר קדמו לפסוק בפרשתנו, פסוקים בספר שמות הקושרים את המשכן (המקדש) עם השבת. פרשת כי תשא פותחת בציווי חוזר ותמציתי של המשכן ומיד לאחר מכן באים פסוקים אלה על מצוות שמירת השבת, בראשם המילה "אך"! ראה פירוש רש"י שם: "... אף על פי שהפקדתך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה ... אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות מלאכה שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין - מיעוטיך, למעט שבת ממלאכת המשכן". כך גם בתחילת פרשת ויקהל, ראש פרק לה בספר שמות, רק בסדר הפוך: תחילה אזהרה על מצוות השבת, ולאחר מכן על מלאכת המשכן. ושם מפרש רש"י: "ששת ימים תעשה מלאכה - הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת". ומהחבור של שבת ומלאכת המשכן לומדים חכמים את ל"ט מלאכות שאסורות בשבת (שבת לא ע"ב, ירושלמי שבת ז ב). מה אם כך, מה התוספת והחידוש בפסוק שלנו על מה שכבר למדנו בספר שמות?

⁴ בפסוק והסבר דרשה זו, כמו בספרי להלן, נעזרנו בפרופ' שלמה נאה, אבל האחריות על הדברים שלהלן היא כולה שלנו.
⁵ למדרש ספרא אין בעיה עם אזכור השבת בפסוק תחילה ואח"כ המקדש (בניגוד לסדר הדברים בפרשת כי תשא) ואין גם צורך להפוך את סדר שני חלקי הפסוק, כפי שנראה בפירוש רש"י להלן. אין גם ללמוד מפסוק זה שעבודת הקרבנות בבית המקדש דוחה את איסורי השבת, כפי שאכן ההלכה (את זה נלמד ממקומות אחרים). הפסוק מדבר על בנין בית המקדש ועליו בלבד, ויש ללמוד אותו כך: את שבתותי תשמרו תמיד - גם במקום שאת מקדשי תיראו. או: קודם כל את שבתותי תשמרו ואחר כך מקדשי תיראו. כלומר, שמירת השבת קודמת למקדש. החצי הראשון של הפסוק, גובר על החצי השני. והרוצים להעמיק יעינו בגמרא יבמות דפים ה-ו, שם מצוטט מדרש ספרא זה בסוגיה המורכבת של 'עשה דוחה לא תעשה'.

⁶ ושוא תאמר שיראה חזקה משמירה ולכן החצי השני של הפסוק גובר? (ובאמת מדוע שלא נלמד מכאן שעבודת קרבנות ציבור דוחה את השבת במקדש, אם לא בנייתו, כפי שאכן נקבע בהלכה?). לא, אומר הדרשן בדרשה השנייה, ה'יראה' כאן שייכת לשני חלקי המשפט והפסוק נדרש לעניין אחר, שמוסבר מיד בהמשך.

⁷ הפסוק לא מפריד בין השבת והמקדש, מטרתו איננה לעמת שני ערכים אלה זה מול זה (כפי שבאמת יש עימות הן בבניית בית המקדש והן בעבודתו), אלא לומר לנו רעיון אחר לגמרי המדגיש את המשותף בין שניהם: היראה חלה על שניהם ובאה ללמדנו שכאשר אדם מקפיד על השבת או על המקדש, ואולי כך גם על כל המצוות, אין הוא עושה זאת משום שהוא מפקד מ'קדושת השבת' או מ'קדושת המקדש', אלא ממי שפיקד וציווה על מצוות אלה. ואנו נוסף שתי הערות. אחת, זה בדיוק סיום הפסוק: "אני ה' - ממני תירא, ולפלא שהדרשן לא סיים דרשה זו בהשלמת הפסוק. והשנייה, שגם 'שמירה' מצויה בשניהם. בשבת פשיטא: "שמור את יום השבת", "ושמרו בני ישראל את השבת", וכך גם במקדש: "ושמרו את משמרת הקודש" (במדבר יח ה). ראה דברינו [שמירת המקדש](#) בפרשת קרח.

⁸ את ההלכה שמקום המקדש עומד בקדושתו גם לאחר שחרב, לומדים גם ממקורות אחרים, אפילו מהפסוק בתוכחה: "והשימותי את מקדשכם" (ויקרא כו לא). ראה מסכת מגילה פרק ג משנה ג שמרוחבה גם לבתי כנסת - מקדש מעט: "ועוד אמר רבי יהודה: בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא, שנאמר (ויקרא כ"ו) והשימותי את מקדשיכם - קדושתן אף כשהן שוממין וכו'". ראה גם שיר השירים רבה (וילנא) ד ה: "מאיכן מורא יוצאה, לא מבית המקדש? הדא דאת אמר (ויקרא כ"ו) את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו - שהוא מקדש בחורבנו כשהיה מקודש בבנינו". החידוש כאן הוא שהשבת היא ש'מצלת' על המקדש גם לאחר שחרב וזו הסיבה שבפסוק נזכרת

ספרי במדבר פרשת פינחס פסיקא קמד

"וביום השבת שני כבשים" - למה נאמר? לפי שהוא אומר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (ויקרא כו ב) - שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת.⁹ אתה אומר שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת, או שתהא שבת דוחה את העבודה? תלמוד לומר: "וביום השבת שני כבשים". הא מה תלמוד לומר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו"? - שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת.¹⁰ או אחת של יחיד ואחת של צבור?¹¹ אמרת במה ענין מדבר? - בשל צבור.¹²

ספרא בהר פרשה ו פרק ט סימן (ו)

"... כי אני ה' אלהיכם: את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' " (ויקרא כו א-ב)¹³ - כנגד זה הנמכר לעכו"ם (עובד כוכבים ומזלות) הכתוב מדבר. שלא יאמר: הואיל ורבי עובד עכו"ם, אף אני אעבוד עכו"ם; הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני אגלה עריות; הואיל ור' מחלל שבתות, אף אני אחלל את השבתות. תלמוד לומר: "לא תעשו לכם אלילים וכו', את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" הזהיר כן הכתוב על כל המצות. "אני ה' " - אני נאמן לשלם שכר.¹⁴

מסכת סופרים פרק ג הלכות טז-יז

אין זורקין ספרים ממקום למקום, ואין נוהגין בהן דרך בזיון. לא יתנונו על גבי מטה, ולא במרגלות המטה, ולא תחת המטה. ולא ישב אדם על גבי המטה, והספך עליה, ומעשה ברי' אליעזר שישב על גבי המטה שהיה ספר עליה, ועמד כאדם שנשכו נחש. שנאמר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" - לא מן השבת אתה מתיירא, אלא ממי שפיקד עליו. לא מן המקדש אתה מתיירא, אלא ממי שפיקד עליו וכו'.¹⁵

שבת קודם: "מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם". והרי לנו משולש נאה ביחסי השבת והמקדש: בבנייתו – השבת גוברת, בעבודתו – השבת מוותרת ובחורבנו – השבת משמרת ומשתפת. בין כך ובין כך, אולי יש כן "ראת מקדש" ומקומו ובניגוד מה לפיסקה הקודמת.

⁹ נסביר. מהציווי בפרשת פנחס בסדר הקרבנות, אנוחנו לומדים שמקריבים קרבנות גם בשבת, היינו, שעבודת המקדש דוחה את השבת. לכך יש הוכחה והשלמה מהפסוק בפרשתנו: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". החצי השני של הפסוק: "ומקדשי תיראו" גובר על החצי הראשון: "את שבתותי תשמורו", ויש לקרוא את הפסוק כך: את שבתותי תשמורו בכל מקום (בכל מושבותיכם), אבל המקדש הוא מקום מיוחד, ומוראו, היינו הציווי להקריב את מוספי השבת, דוחה את איסורי השבת.

¹⁰ כאן עולה לרגע השאלה אולי בכל זאת השבת תדחה את עבודת המקדש, היינו שיש לקרוא את הפסוק בדומה לקריאתו בספרא לעיל: "את שבתותי תשמורו" גם במורא המקדש? חוזר הדרשן לדרשה במשפט הקודם ואומר שלא היא. הפסוק: "וביום השבת שני כבשים" אומר לך שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת. בשורה התחתונה, ולהלכה, אין סתירה בין מדרש זה ומדרש ספרא לעיל. מדרש ספרא מדבר על בניין בית ואילו מדרש ספרי על עבודת המקדש, אבל יש הבדל גדול באופן הקריאה התחבירי של הפסוק בפרשתנו ואיזו הלכה יש ללמוד ממנו: לעניין בניין המקדש (והמשכן) או לעבודת הקרבנות בו בשבת.

¹¹ אם כך, אולי לא רק קרבנות ציבור אלא גם קרבן יחיד: חטאת, נדבה (שלמים) וכו' ידחו את השבת?

¹² התשובה היא: לא. הפסוקים בפרשת פנחס מדברים על קרבנות ציבור ולא על קרבן יחיד. (ויש אגב כן קרבן יחיד שדוחה את השבת, מצא אותו. רמז-1: חג אחר כותלנו, רמז-2: **בני בתירא**). שים לב אגב שלא רק קרבן מוסף דוחה את השבת, אלא גם קרבן תמיד שנזכר בפרשת פנחס בראש קרבנות המועדות ונאמר עליו "במועדו" (פסחים עז ע"א ועוד). להלכה, כאמור, אין דרשה זו של ספרי סותרת את זו של ספרא: זו מדברת בהקרבנות בשבת וזו בבניין בית המקדש, אבל בקריאת הפסוק: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", יש ביניהם כאמור הבדל מהותי.

¹³ עברנו למדרש ספרא בפרשת בהר על הפסוק השני המחבר את השבת עם המקדש אשר מנוסח ממש באותה לשון: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' ". יש לשים לב שבראש המדרש מובא סופו של הפסוק הקודם הן בעבודת אלילים: "לא תעשו אלילים ... ואבן משכית לא תתנו בארצכם וכו' " ומסתיים במילים: "כי אני ה' אלוהיכם". המדרש מחבר את סוף פסוק א עם פסוק ב, אשר חותמים את פרשת בהר, ומכאן תבוא אולי התשובה לשאלה: מה פשר החזרה בסוף פרשת בהר על "שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" שכבר שמענו בפרשתנו פרשת קדושים.

¹⁴ על מנת להבין מדרש זה יש ללכת עוד אחורה בפסוקים של סוף פרשת בהר. אל הפסוקים הדנים ביהודי שירד מנכסיו ("מטה יד") ונאלץ למכור עצמו לעבד לשאינו יהודי: גר תושב ככתוב בפסוק, או אפילו לעובד כוכבים ומזלות שבמדרש. יכול אותו יהודי לחשוב שבכך הוא מפסיק להתנהג כיהודי שהרי לא בכדי אירע לו מה שאירע (וכידוע ההפך, עבד כנעני אצל יהודי חייב בחלק מהמצוות והוא בעצם בתהליך של גיור). בא הפסוק שלנו, בסוף פרשת בהר, לאחר פרשת המכירה לעבד ומזהיר על עבודת אלילים, כפי שראינו בראש המדרש ובהערה הקודמת, ומזהיר אותו שחובתו לנסות ולשמור על זהותו כיהודי גם בתנאים קשים אלה, גם תחת אדון עכו"ם (וחובתו של הציבור בישראל הוא למהר ולגאול אותו ככתוב בפסוקים שם). ומנין למדנו כל זאת? מהפסוק החותם את הפרשה: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". שתי מצוות אלה הם דגם ובית אב לכל שאר המצוות (ראה הערה 7 לעיל). וכלשון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) על מדרש ספרא זה: "הזהיר הקב"ה על כל התורה שלא תחללה ושלא תשנה מכל המצוות". וסוכמו הדברים בפירוש ספורנו על הפסוק בסוף פרשת בהר אשר מרחיב את הנושא לרמת הכלל, לא (רק) הפרט שנמכר לגוי, ובכך גם מקשר את הנושא לתוכחה שבפרשת בחוקותי הסמוכה: "לא תעשו לכם. אף על פי שתשתעבדו לאומות כמו שעשה זה שמכר עצמו לגוים, לא תמירו כבודכם בלא יועיל. וזה שלא יטעו כמו שהזכירו ז"ל (סנהדרין קה א) שטעו רבים בעת הגולה שאמרו לנביאים עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום ... כי אפילו אחר כל שעבוד אתם עבדי ... את שבתותי תשמורו - אף בימי השעבוד אף על פי שהמנוחה בהם זכר לחירות. ומקדשי תיראו - המקומות המקודשים בגלות והם בתי כנסיות ובתי מדרשות". ראה דברינו **עבד שמכרו רבו** בתשעה באב וכן **קיום המצוות בארץ** בפרשת ראה.

¹⁵ חזרנו למטבע הלשון של הספרא לעיל: "לא מהשבת אתה מתיירא, אלא ממי שפיקד עליה, לא מהמקדש אתה מתיירא אלא ממי שפיקד עליו". מקור זה מתקופת הגאונים עושה שימוש במטבע לשון זו לעניין לכאורה שונה לחלוטין. מה לכלל זה ולהקפדה על

תרגום אונקלוס ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק 16
 ית יומי שביא דילי תטרון ולבית מקדשי תהון דחלן אנא יי: 17

רש"י ויקרא פרק יט פסוק ל

"ומקדשי תיראו" - לא יכנס בהר הבית לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו. ואף על פי שאני מזהירכם על המקדש, את שבתותי תשמורו - אין בנין בית המקדש דוחה שבת.¹⁸

בכור שור ויקרא פרק יט פסוק ל

את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו. שאין בניין בית המקדש דוחה שבת, כך דרשו רבותינו.¹⁹ ואע"ג דאשמעינן גבי משכן, צריך אף במקדש שהוא קבוע יותר.²⁰ ולי נראה, לפי הפשט, דהכי קאמר: אם מקדשי תיראו, שתעשו הקורבנות כהלכתן אז שבתותי תשמרו שלא תחללום. אך אם תעשו הקורבנות שלא כהלכתן תחללו את השבת, שהרי צוה הקב"ה לעשות תמיד ומוסף בשבת. ואם תעשו כהלכתן ניתנה השבת לידחות אצלם.²¹

אבן עזרא ויקרא פרק יט פסוק ל

וטעם להזכיר את שבתותי תשמרו בעבור המת, שאין אבל בשבת. וטעם ומקדשי תיראו על הכהן הגדול שלא יהיה כשאר האבלים. וכן אזהרה על כל אנשי המקדש.²²

כבוד לספרים? אפשרות אחת היא שהספר מייצג את ספר התורה שבארון (שבמקדש) ומשתווה לשבת ולמקדש. מה שר' אליעזר רוצה לומר כאן הוא בעצם: אני לא קופץ כנשודך נחש בשל הספר עצמו, לא מן הספר אני מתיירא, אלא ממי שציווה את מה שכתוב בו? על משקל: לא מהשבת ולא מהמקדש אלא ממי שציווה עליהם. הספר מצטרף לשבת ולמקדש. אפשרות אחרת היא שהספר איננו מקרה מיוחד, אלא, כפי שכבר הצענו לעיל, יש כאן הרחבה על כל שאר המצוות. כל המצוות אינן אלא "חפצא" והעיקר הוא "הגברא" - מי שציווה עליהן. בדומה למאמר חז"ל: "לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות" (בראשית רבה מד א, ויקרא רבה יג ג), ולא כמאמר חז"ל: "הלוואי אותי עזבו תורת שמרו" (איכה רבה פתיחתא ב על בסיס ירושלמי חגיגה א ז).

16 נפנה אל פרשני המקרא ונתחיל בתרגומים לתורה שהרי כידוע בכל תרגום יש פרשנות.
 17 ותרגום יונתן על הפסוק מוסיף את המילה "אזלין": "ית יומי שביא דילי תטרון ולבית מוקדשי תהון דחלן אנא יי" ובתרגום חזרה לעברית: "את ימי השבת שלי תשמרו ולבית מקדשי תהיו הולכים ביראה אני יי". נשמע כמו שני עניינים משלימים בלי כל בעיה. זאת ועוד, הקריאה הפשוטה של הפסוק ברצף וכעניין אחד מזכירה את הפסוק החותם את ספר ישעיהו (סו ג), הפטרת שבת וראש חודש: "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו ובא כל בשר להשתחוות לפני אִמְרֵי ה' - בשבתות ובחגים מתכנס העם בבית המקדש, ובימינו בבית הכנסת, בחיבור של קדושת הזמן והמקום. אולי הפסוק בפרשתנו שימש השראה לישעיהו.

18 רש"י מצטט את מדרש ספרא לעיל, כפי שהוא עושה פעמים רבות בפירושו לספר ויקרא, אך ראה זה פלא ומן הסתם אין זו טעות המעתיקים, הוא הופך את הסדר שבפסוק. קודם הוא מפרש את "מקדשי תיראו" - לא יכנס אדם בהר הבית במקלו וכו', ואח"כ "את שבתותי תשמורו" - לומר שאין בניין בית המקדש דוחה את השבת. נראה שלרש"י כן הפריע מבנה הפסוק (ראה הערה 5 לעיל), וציטוט יראת המקדש דווקא לאחר חורבנו (לא בבניינו כמו עבודת הקרבנות שדוחה את השבת) יוצר כאן פירוש מיוחד שמתאים לזמנו ולמקומו של רש"י בשיבה בגלות שבאה בעקבות החורבן: את המקדש תיראו גם לאחר חורבנו, אבל את השבת תשמרו גם בבניין בית המקדש שיבוא במהרה בימינו אמן. והרי לנו. וכבר הערנו לעיל שחיבור השבת והמקדש הוא חיבור זמן ומקום. והרוצה להרחיב במפרשי רש"י יעיין בפירוש ברטנורא על הפסוק שמתעכב על השינוי שעשה רש"י במבנה הפסוק (מה שמוכיח שכנראה אין זה שיבוש) ומקשר את כל העניין לאזהרה על זנות שמצויה בפסוק הקודם (יט כט). כדאי גם לעיין בפירוש שפתי חכמים שדן בנושא של עשה דוחה לא תעשה ושואל: "היאך סלקא דעתך דבנין מקדש דוחה שבת? הא מקדש עשה ושבת עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה!". ראה שוב הסוגיה ביבמות הו. ואנו נעצור כאן.

19 ולא רק שבת אלא גם יום טוב. ראה גמרא שבועות טו ע"ב בדיון אם אפשר לקדש תוספת לעזרה בבית המקדש בחג השבועות: "אין בנין בית המקדש דוחה את יום טוב". מפרש שם רש"י: "כדאמרין ביבמות: יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר: את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה', כולכם חייבין בכבודי - אתם והמקדש חייבין בכבודי שהזהרתי על השבת, וימים טובים נמי שבתות איקרו". ויש שלומדים זאת מהמילה "שבתותי" שהוא לשון רבים: שבת ויום טוב (הרחב דבר).

20 כך גם בפירוש חזקוני על הפסוק: "את שבתתי תשמרו ... ואעפ"י שהזהרנו כיצא בזה גבי משכן חזר והזהיר אף גבי מקדש לפי שהוא קדוש וקבוע ביותר". וזה אכן מסביר מדוע בפרשתנו חוזר הציווי לאחר שכבר שמענו עליו בספר שמות, פרשת כי תשא כפי שהבאנו בראש הגיליון. המילה "מקדש" היא החשובה כאן.

21 לאחר שהביא את דברי "רבותינו" מציע ר' יוסף בכור שור (מבעלי התוספות מאה 12, תלמיד רבינו תם) פירוש על דרך הפשט אשר מעמיד את הפסוק על עבודת הקרבנות בבית המקדש בשבת, לא על בניינו - פירוש שיוצר קריאה דו-כיוונית מעניינת בפסוק. קריאה בהלך: את שבתותי תשמורו, אבל את מקדשי תיראו ומורא המקדש גובר על מצוות השבת, אבל רק בקרבנות התמיד והמוספים (ואנו נוסיף, גם קרבן יחיד, קרבן הפסח אם חל ערב פסח בשבת, פסחים סו, דברינו בני בתירא בפסח). ובקריאה לאחור: את מקדשי תיראו, אבל את שבתותי תשמורו. שמירת השבת עומדת מעל ומשקיפה על המקדש. המקדש 'כפוף' לשמירת השבת. את מה שהותר יש לעשות כדת וכדין ורק אותו. אולי בכור שור מציג פירוש זה במתיבתא דרקייעא לרש"י ולחכמי מדרש ספרא שנדים בראשם ואומרים לו: יישר כוחך.

22 פירוש אבן עזרא הולך בכיוון של מציאת מכנה משותף בין שבת והמקדש ומוצא את דיני האבילות. בנוגע לשבת, יש אמנם מחלוקת בין בני הגליל ובני יהודה אם נוהגים אבילות בשבת או לא (גמרא מועד קטן דפים כג-כד), אבל להלכה נפסק "אין אבילות בשבת" (חוץ מדברים שבצנעה). כך גם במקדש אין אבילות כפי שנלמד מפרשת מות נדב ואביהוא מחד גיסא, וכפי שדורשים חז"ל והמפרשים על הפסוק בפרשת אמור הסמוכה, ויקרא כא יב: "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלוהיו וכו'", מאידך גיסא. מעניין מדוע נקט אבן עזרא דווקא במכנה משותף זה. האם אפשר לחשוב על מכנה משותף אחר לשבת ולמקדש? יש, אומר פירוש משך חכמה, המסתמך בחלקו על בעל הטורים. המכנה המשותף הוא החשש מזנות שמוזכרת כמה פסוקים קודם, דווקא בשבתות וימים טובים (גמרא קידושין פא ע"א) ודווקא במקדש (בני עלי, בבבאי, סוף בית שני). וכבר הזכרנוה בפירושו של ר' עובדיה מברטנורא לעיל

רמב"ן ויקרא פרק יט פסוק ל

"את שבתתי תשמרו - האזהרות בשבת רבות בתורה כמו בעבודה זרה, מפני שגם היא שקולה כנגד כל המצוות, כי מי שאינו משמר אותה מכחיש במעשה בראשית ואין לו תורה כלל. ולרבותינו בהן מדרש, אמרו בכאן: "יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר: את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' ". בתורת כהנים (פרק ז ו).²³ ועל דרך האמת, יצוה בשבת הגדול ובשבת שהוא מקדשו, וצוה בו שמירה ומורא, והנה אין מלאכת בית המקדש דוחה השבת והמקדש, ואם תשכיל תבין.²⁴

רש"ר הירש ויקרא פרק יט

אל נהפוך מורא מקדש למורא אלילי של עצים ואבנים; אלא: "מה שמירה האמורה בשבת לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש".²⁵

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: בדין אין בניין בית המקדש דוחה שבת, נוסף הצעה משלנו. המשכן וכמוהו המקדש עשויים כנגד מעשי בראשית ובריאת העולם (שמות רבה לד ב, במדבר רבה יב ג ועוד). הציווי לאדם: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלוהיך", על שני חלקיו, הוא עדות למעשה בראשית ובריאת העולם. העשייה בששת ימי המעשה – מקבילה לבריאת העולם בששה ימים, והשביתה ביום השביעי – היא כנגד "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר עשה" בבריאת העולם. לפיכך, גם מלאכת בניית המשכן או המקדש תהיה בששת ימי המעשה, אבל לא תיתכן בשבת משום שאז תסתור את העדות לבריאת העולם ואת: "וביום השביעי שבת וינפש". ומה עם יום טוב? בשבוע שחל בו יום טוב לא אומרים "ויהי נעם" שהיא הברכה שברך משה את בני ישראל עם השלמת המשכן, משום שבאותו שבוע לא קיימו "ששת ימים תעבוד".

(הערה 18). בדיוק ההפך מהחיבור החיובי של קדושת הזמן והמקום שראינו בתרגומים בראש הגיליון ובדין האבילות שמזכיר אבן עזרא. ראה דבריו במקור.

²³ עד כאן שוב כמדרש ספרא שכבר ראינו בתוספת החתימה "אני ה' " שאיננה בנוסח שבידינו (ראה הנוסח שהבאנו בעמוד הראשון והערה 7 שלנו). גם רמב"ן נותן מקום לדברי "רבותינו" לפני שהוא ממשיך בפירוש שלו. נראה שזו תבנית שאנו אולי כבר רגילים בה ולא תמיד שמים לב למהותה המשקפת את המפעל הענק של פרשני המקרא. כאלף שנים אחרי ספרות חז"ל העניפה, בפרט מדרשי ההלכה והאגדה המיוסדים על פסוקי המקרא, באים חכמי צרפת, ספרד, אשכנז, צפון אפריקה, איטליה, פרובנס ועוד, ומציעים פירושים שלהם בנוסח: כך אמרו "רבותינו", אך "לבי אומר לי", ו"פשוט הכתוב הוא" וכו'. ולא רק בפירושי התורה. ראה בהזדמנות זו הקדמת רמב"ן להשגותיו על ספר המצוות לרמב"ם: "והנני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצוארי רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד. אבחר דרכם ואדע ערכם. אך באשר לא יכילו רעיוני, אדון לפנייהם בקרקע אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה לא אשא פנים בתורה, כי י"י יתן חכמה, בכל הזמנים ובכל הימים, לא ימנע טוב להולכים בתמים". שנזכה.

²⁴ "על דרך האמת" הוא בלשון רמב"ן על דרך הסוד. מה הסוד כאן? היאך נשכיל ונבין? נראה שרמב"ן רואה בשבת 'מקדש' ולא רק 'יום מנוחה'. יש קדושה בעצמותה של השבת, יש בה מוראה (יראה) ולא רק 'שמירה' (יש בה עונש מות למחללים אותה, ראה דברינו [הבל השבת](#) בפרשת בראשית). ממילא לא יכולה קדושת המקדש ומורא לגבור על קדושת, מורא ושמירת השבת. אבל אם כך, מדוע הקרבת קרבנות במקדש כן דוחה את השבת? לאן נעלמה "שבת הגדול, שבת שהוא מקדשו"? מה עוד ששבת היא מצוות עשה ולא תעשה והקרבת קרבנות במקדש היא רק מצוות עשה? נראה שלא הבנו את הסוד של רמב"ן עד סופו, או שהוא יסכים שבדין זה אין מנוס מדרשות חז"ל המסתמכות על פסוקים, כגון: "במועדו", "וביום השבת שני כבשים" ואולי עוד.

²⁵ בסוף הדברים חזרנו שוב למטבע הלשון של הספרא לעיל: "לא מהשבת אתה מתיירא, אלא ממי שפיקד עליה, לא מהמקדש אתה מתיירא אלא ממי שפיקד עליה", מטבע לשון שמצאנו גם במסכת סופרים לעיל, במעשה של ר' אליעזר שגילה שהוא יושב על מיטה שעליה ספר. לא מצאנו עוד שימוש במטבע לשון זה מעבר לציטוט מדרש ספרא ורש"י בפי רבים, כמות שהם, בלי ניסיון להרחיב את תחולת הרעיון למצוות וציוויים אחרים. אבל באגדה ובפרשנות המקרא, מוסיף כאן הרב הירש את הסכנה של מורא מקדש שהופך למורא של חפצים מקודשים שסופו הוא מורא אלילי. הבעיה היחידה עם פירוש זה שהוא מתאים יותר לפסוק: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" שבסוף פרשת בהר, כמדרש ספרא השני שהבאנו על מי שנמכר לעובד כוכבים ומזלות. שם אכן בא קודם הפסוק: "לא תעשו לכם אלילים ופסל ומסכה לא תקימו לכם וכו' ". ראה הערות 13 ו-14 לעיל. לפני הפסוק בפרשתנו, באה האזהרה על הזנות (ולאחריו האזהרה על האובות והידעונים). אם ירשה לנו הרב הירש להזיז את פירושו לפרשת בהר, נקבל הרחבה של כל מיני 'קידושים' גם בימינו של חפצים, מקומות, קברים עלומים ואולי גם אישים. אם לא ירשה לנו, נשאיר את הפסוק במקומו ונצרך גם אזהרה ושמירה מהשחתות מוסריות ומפני ניחושים, כישופים ושאר וודו למיניהם.